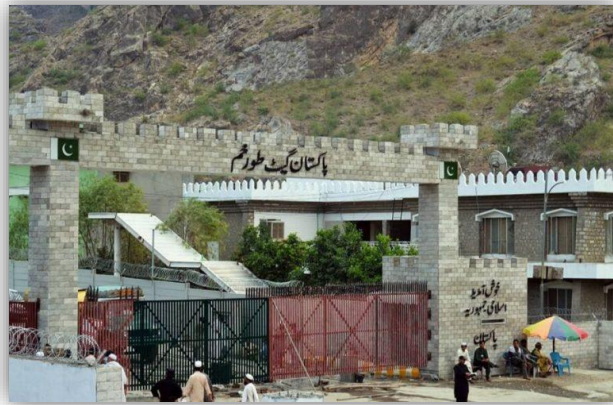

تحقیق هفته

شماره: 469

(23 - 30 حوت 1403 هـ ش)

بسته شدن دروازه تورخم؛ علل و اثرات آن

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می خوانید:

- بسته شدن دروازه تورخم؛ علل و اثرات آن 3
- علل بسته شدن دروازه تورخم 3
- تأثیرات بر روابط سیاسی دو کشور 6
- تأثیرات اقتصادی بر روابط دو کشور 6
- نتیجه گیری 8
- پیشنهادات 8
- منابع 9

بسته شدن دروازه تورخم؛ علل و اثرات آن

مقدمه

پس از به قدرت رسیدن امارت اسلامی در ماه آگست سال ۲۰۲۱، چندین بار مشکلاتی بین پاکستان و امارت اسلامی در تورخم یا در سپین بولدک پیش آمده است. در این موارد، دروازه‌ها به ویژه برای عبور و مرور مردم و همچنین تجارت بسته شده‌اند که این امر به تاجران هر دو طرف آسیب‌های مالی وارد کرده است. در ماه فبروری ۲۰۲۳، امارت اسلامی دروازه تورخم را برای تمامی انواع عبور و مرور و تجارت بست. این دروازه به مدت سه روز بسته بود و تجارت بین دو کشور متوقف شد و اثرات منفی بر روابط اقتصادی بین دو کشور گذاشت. سید ضیاءالحق سرحدی، رئیس اتاق تجارت و صنعت مشترک پاکستان و افغانستان گفت که در آن زمان به دلیل بسته شدن دروازه تورخم، ۶۰۰۰ تیلری و کامیون‌های بزرگ در دو طرف گیر مانده بودند و این امر به هر دو طرف میلیون‌ها دالر ضرر وارد کرد. مقامات امارت اسلامی بیان کردند که دروازه را به دلیل عدم پایبندی طرف پاکستانی به وعده‌های خود در زمینه ترانزیت و اجازه عبور بیماران بستند.^۱ برای حل این مشکلات مرزی و تجاری، امیرخان متقی، وزیر خارجه امارت اسلامی و بلاول بهتو زرداری، وزیر خارجه پاکستان در ماه می ۲۰۲۳ در اسلام‌آباد با یکدیگر ملاقات کردند و به توافق رسیدند که تجارت دوجانبه را گسترش می‌دهند، در مبارزه با تروریسم همکاری می‌کنند و مشکلات مرزی را حل خواهند کرد.^۲

علاوه بر این، در ماه نومبر ۲۰۲۳، دروازه مجدداً توسط نیروهای نظامی پاکستان بسته شد. علت بسته شدن آن این بود که نیروهای نظامی پاکستان از رانندگان افغان خواسته بودند تا ویزه و گذرنامه ارائه دهند، که در این خصوص با نیروهای امارت اسلامی درگیری به وجود آمد و سپس طرف پاکستانی دروازه را بست.^۳ اکنون، از تاریخ ۲۱ فبروری ۲۰۲۵، دروازه تورخم همچنان بسته است و این امر از یک سو پیامدهای منفی بر روابط دو کشور گذاشته و از سوی دیگر، تاجران افغان میلیون‌ها ضرر کرده‌اند. در این تحلیل، علل و پیامدهای بسته شدن این دروازه مورد بحث قرار خواهد گرفت.

علل بسته شدن دروازه تورخم

بسته شدن دروازه تورخم علل مختلفی دارد که برخی از آن‌ها در اینجا مورد بحث قرار می‌گیرند:

۱- **ساخت ایستگاه‌های نظامی:** افغانستان و پاکستان هر دو در تلاش اند تا در امتداد خط دیورند ایستگاه‌های نظامی بسازند، و در این زمینه پاکستان پیشتاز است. هدف‌های اصلی پاکستان از ساخت این ایستگاه‌ها عبارت اند از: اولاً، پاکستان همیشه بر این باور بوده که در افغانستان گروه‌هایی ضد پاکستان وجود دارند که در این کشور مخفی شده، آموزش می‌بینند و سپس از خط دیورند عبور کرده و به پاکستان حمله می‌کنند. بنابراین، ایستگاه‌های نظامی را در این مرز می‌سازد تا این گروه‌ها را تحت نظارت قرار دهد.

دومین هدف مهم آن، نشان دادن حاکمیت خود بر این خط و خاک است تا به طرف افغان و جامعه بین‌المللی نشان دهد که خط دیورند مرز رسمی میان افغانستان و پاکستان است و آنها از طریق ایستگاه‌های خود این مرز را کنترل می‌کنند. یکی از عللی که دولت افغانستان برای بسته شدن دروازه تورخم مطرح کرده، ساخت ایستگاه‌های نظامی توسط نیروهای پاکستانی نزدیک این دروازه است. آنها می‌گویند که طبق توافقات قبلی، هر طرف که اقدام به ساخت تاسیسات جدید کند، باید طرف مقابل را از آن مطلع سازد، اما نیروهای پاکستانی بدون اطلاع رسانی به آنها مشغول ساخت ایستگاه نظامی بودند. همچنین قبلاً نیز به دلیل چنین مسائلی، در این دروازه درگیری‌هایی به وجود آمده است. به عبارت دیگر، گاهی اوقات طرف‌های پاکستانی نیز ادعا کرده‌اند که نیروهای افغان بدون اطلاع رسانی به آنها، اقدام به ساخت ایستگاه نظامی در این دروازه کرده‌اند که منجر به واکنش‌های طرف پاکستانی و بسته شدن دروازه شده است.⁴

۲- **نگرانی‌های امنیتی:** یکی از علل عمده بسته شدن دروازه تورخم، نگرانی‌های امنیتی پاکستان است. پاکستان ادعا می‌کند که اعضای گروه تحریک طالبان پاکستان (TTP) و حامیان آن از افغانستان به پاکستان آمده و در آنجا حملات انجام می‌دهند. پاکستان ادعا می‌کند که امارت اسلامی افغانستان از گروه TTP حمایت می‌کند، به آنها در افغانستان پناهگاه می‌دهد، از حملات آنها به پاکستان پشتیبانی می‌کند و حتی خود طالبان افغان نیز در صفوف TTP در جنگ علیه دولت پاکستان شرکت دارند.⁵ بسیاری از این تحرکات از دروازه تورخم صورت می‌گیرد. تحقیقات پاکستانی‌ها نشان می‌دهد که بازگشت امارت اسلامی افغانستان باعث افزایش تحرکات و اقدامات TTP شده است و این گروه‌ها امید دارند که در پاکستان نظام اسلامی برقرار کنند،⁶ به همین دلیل حملات خود را افزایش داده‌اند. طبق آمار رسمی، از زمان بازگشت امارت اسلامی افغانستان تا ماه آگست ۲۰۲۳، حملات TTP در پاکستان ۶۰ درصد افزایش داشته است که در نتیجه آن بیش از ۲۳۰۰ نفر از نظامیان و غیرنظامیان پاکستانی کشته شده‌اند،⁷ فقط در منطقه خیبر پختونخواه ۳۰۰ حمله صورت گرفته است که مسئولیت اکثر آنها بر عهده TTP بوده است.⁸ همچنین، طبق گزارش بنیاد تروریسم جنوب آسیا، در سال ۲۰۲۳ در پاکستان ۴۱۸ حمله صورت گرفته است، در حالی که این رقم در سال ۲۰۲۲ تنها ۳۶۵ حمله بوده است.⁹ شبکه الجزیره نیز در سال ۲۰۲۳ تعداد حملات در سراسر پاکستان را ۶۵۰ اعلام کرده است.¹⁰

در ماه جولای ۲۰۲۳، در باجور یک حمله به یک تجمع انجام شد که منجر به کشته شدن بیش از ۵۴ نفر شد. مقامات پاکستانی به ویژه فرمانده ارتش جنرال عاصم منیر ادعا کرد که افرادی با تابعیت افغانی در این حمله دست داشتند و از افغانستان آمده بودند. مقامات ارشد پاکستانی این حادثه را به امارت اسلامی افغانستان نسبت دادند و آن را متهم کردند که نتوانسته‌اند کنترل تسلیحاتی داشته باشند تا مانع عبور از خط دیورند شوند.¹¹

امارت اسلامی افغانستان تمامی این اتهامات را رد کرده و وزیر امور خارجه آن، امیر خان متقی، این مطالب

را تبلیغات ضد امارت اسلامی دانسته و گفته است که در افغانستان هیچ گروهی وجود ندارد که تهدیدی برای امنیت کشورهای منطقه باشد.¹² سخنگوی امارت اسلامی افغانستان، ذبیح الله مجاهد، نیز در رد اتهامات پاکستان گفته است: "پاکستان به جای اینکه امنیت خود را تقویت کند، دوباره افغانستان را متهم کرده است. امارت اسلامی تأکید می‌کند که از این نوع حوادث حمایت نمی‌کند، بلکه آنها را محکوم می‌کند، اما این وظیفه امارت اسلامی نیست که از وقوع حملات در پاکستان جلوگیری کند، بلکه پاکستان باید خود امنیت خود را تامین کند."¹³

در نهایت، یکی از دلایل بسته شدن دروازه تورخم نگرانی‌های امنیتی پاکستان است. آنها بر این باورند که افرادی که در حملات پاکستان نقش داشته‌اند، از طریق این دروازه وارد شده‌اند و عملیات‌هایی را در آنجا انجام داده‌اند. به همین دلیل، وقتی که نگرانی‌های امنیتی بیشتر می‌شود، گاهی اوقات دولت پاکستان دروازه تورخم را می‌بندد. اما دولت‌های افغانستان هیچ‌گاه این ادعاها را نمی‌پذیرند و می‌گویند که خاک افغانستان هیچ‌گاه علیه پاکستان استفاده نشده و آنها در حملات انجام شده در پاکستان دخالتی نداشته‌اند. لازم به ذکر است که با وجود این که پاکستان نگرانی‌های امنیتی را مطرح کرده و گاهی اوقات به همین دلیل مشکلاتی در دروازه تورخم به وجود می‌آید، از دید ما این تنها بهانه‌ای از سوی دولت پاکستان است. چرا که تمامی گروه‌های مهاجم در پاکستان، خود در همان کشور مستقر هستند و اگر به طور استثنائی کسی از خاک افغانستان عبور کند، آنها هیچ‌گاه از دروازه تورخم برای عبور استفاده نمی‌کنند، بلکه از مسیرهای قاچاقی دیگر استفاده می‌کنند. بسته شدن دروازه تورخم به دلیل نگرانی‌های امنیتی تنها ابزاری است از سوی پاکستان برای وادار کردن افغانستان به پذیرش خواسته‌های خود در این زمینه.

۳- وسیله‌ای برای فشار سیاسی: بسته شدن دروازه تورخم ممکن است یکی از وسایل فشار پاکستان بر افغانستان باشد. از زمان حاکمیت امارت اسلامی، پاکستان چندین بار از امارت اسلامی خواسته است که علیه تحریک طالبان پاکستان (TTP) در افغانستان عملیات گسترده‌ای انجام دهد¹⁴ یا اینکه میان آنها و TTP وساطت کند. با اینکه امارت اسلامی میان TTP و پاکستان وساطت کرد و به توافقی نیز انجامید، اما این توافق مدت زیادی دوام نیاورد. پاکستان می‌خواهد از راه‌های مختلف بر امارت اسلامی فشار بیاورد تا حمایت خود از TTP را متوقف کند یا پایگاه‌های آنها را در خاک افغانستان از بین ببرد. یکی از این روش‌های فشار، بستن دروازه تورخم یا ایجاد موانع در برابر تردد افغان‌ها از آن دروازه است.

۴- وسیله‌ای برای فشار اقتصادی: علت دیگری که برای بسته شدن دروازه تورخم مطرح می‌باشد، این است که پاکستان می‌خواهد از طریق وارد کردن فشار بر تاجران افغان، اقتصاد افغانستان را تحت تأثیر قرار دهد. بارها پیش آمده است، زمانی که فصل میوه‌ها و سبزیجات پاکستان فرا می‌رسد، دروازه تورخم برای ورود به پاکستان تسهیل می‌شود و وقتی فصل میوه‌ها و سبزیجات افغانستان فرا می‌رسد، از یک سو مشکلاتی برای رانندگان ایجاد می‌شود، از آن‌ها گذرنامه و ویزه می‌خواهند، گاهی در هنگام بازرسی مشکلاتی برایشان ایجاد می‌شود و گاهی نیز در هنگام بررسی سایر اسناد مشکل به وجود می‌آید. از سوی دیگر، گاهی دروازه بسته

می‌شود که باعث می‌شود کامیون‌های تاجران افغان روزها در صف بمانند و میوه‌ها و سبزیجات در آن‌ها خراب شده و تاجران افغان با زیان‌های مالی سنگینی روبرو شوند.

تأثیرات بر روابط سیاسی دو کشور

در دوره اول حاکمیت امارت اسلامی، روابط نزدیکی با پاکستان وجود داشت. پاکستان از جمله کشورهای بود که امارت اسلامی افغانستان را به رسمیت شناخت،¹⁵ به ویژه امارات متحده عربی و عربستان سعودی نیز این کار را کردند. در سال ۲۰۲۱، پس از بازگشت امارت اسلامی به قدرت، پاکستان از این موضوع خوشحال بود؛ زیرا یکی از دلایل مهم آن، پایان نفوذ هند در افغانستان بود و پاکستان می‌خواست روابط خوبی با امارت اسلامی داشته باشد. پاکستان سفارت افغانستان را در اسلام‌آباد به امارت اسلامی واگذار کرد و در کابل نیز سفارت خود را باز گذاشت. نمایندگان دو کشور به طور گسترده‌ای به کشورهای یکدیگر سفر کردند و انتظار می‌رفت که روابط آن‌ها در آینده بسیار خوب باشد. اما اخیراً به دلیل مشکلات و برخوردهایی که در دروازه‌ها و به ویژه در تورخم به وجود آمده، بسته شدن این دروازه تأثیرات منفی بر روابط سیاسی و اقتصادی دو کشور گذاشته است.¹⁶

تأثیر منفی آن بر روابط سیاسی این است که پاکستان پیش از خراب شدن روابط در عرصه‌های بین‌المللی از امارت اسلامی دفاع کرده بود، در سطح منطقه‌ای با کشورهای منطقه برای تقویت دولت افغانستان همکاری کرده و هیچ اقدامی نکرده بود که به اعتبار امارت اسلامی آسیب بزند و مانعی برای به رسمیت شناخته شدن آن ایجاد کند. اما وقتی روابط خراب شد، پاکستان در سطوح مختلف بین‌المللی امارت اسلامی را متهم کرد که از تحریک طالبان پاکستان حمایت می‌کند و از خاک افغانستان علیه پاکستان استفاده می‌شود. همچنین در سطح منطقه‌ای در نشست‌های منطقه‌ای درباره افغانستان، مسأله حکومت فراگیر و حقوق بشر را مطرح می‌کند. اخیراً نیز پاکستان میزبان نشست علمای اسلامی در خصوص آموزش دختران بود و از این طریق اعلام کرد که آموزش دختران واجب و فرض است و از این نشست سعی کرد فشار بیشتری بر امارت اسلامی وارد کند. به طور خلاصه، بسته شدن دروازه تورخم و برخوردهایی که در آن دروازه رخ داده، تأثیر منفی بر روابط سیاسی دو کشور داشته است.

تأثیرات اقتصادی بر روابط دو کشور

بسته شدن دروازه تورخم بر روابط اقتصادی پاکستان و افغانستان نیز تأثیر گذاشته است که این تأثیرات را در بخش‌های تجارت دوجانبه، ترانزیت و خسارات اقتصادی مورد بررسی قرار می‌دهیم:

1- تأثیرات منفی بر تجارت دوجانبه

بسته شدن دروازه تورخم می‌تواند تأثیرات منفی بر تجارت دوجانبه دو طرف داشته باشد؛ زیرا هر قدر مشکلات مرزی افزایش یابد و دروازه‌ها بسته شوند، از یک سو خسارات مالی به وجود می‌آید و از سوی دیگر تجارت تحت تأثیر قرار می‌گیرد. اگر به تجارت دوجانبه در سال‌های اول حاکمیت امارت اسلامی و سال ۲۰۲۴ توجه کنیم، مشخص می‌شود که در این سال حجم تجارت دوجانبه کاهش یافته است و دلیل آن افزایش اختلافات مرزی در سال ۲۰۲۳ و تأثیر آن در سال ۲۰۲۴ بوده است. تاجران به دنبال مسیرهای جایگزین بوده‌اند یا به دلیل تهدید زیان‌ها تجارت خود را کاهش داده‌اند. در سال ۱۴۰۱ هجری شمسی (۲۰۲۲ میلادی) در دوران حاکمیت امارت اسلامی، حجم تجارت دوجانبه بین دو کشور ۲ میلیارد و ۳۴۳ میلیون و ۶۰۰ هزار و ۶۷۰ دالر بود.¹⁷ در سال ۱۴۰۲ هجری شمسی (۲۰۲۳ میلادی) این حجم به حدود ۲.۵ میلیارد دالر رسید،¹⁸ اما در سال ۱۴۰۳ هجری شمسی (۲۰۲۴ میلادی) طبق گزارش وزارت امور خارجه پاکستان، تجارت دوجانبه به ۱.۶ میلیارد دالر کاهش یافته است.¹⁹ این کاهش حجم تجارت علاوه بر دلایل دیگر، به مشکلات مرزی و بسته شدن دروازه تورخم که حدود ۲۰ روز است بسته شده، مربوط می‌شود. این وضعیت ممکن است در سال ۲۰۲۵ باعث کاهش بیشتر تجارت دوجانبه بین دو کشور شود.

۲- تأثیرات بر ترانزیت

در سال ۲۰۱۰ میلادی، توافق‌نامه تجارت ترانزیتی افغانستان و پاکستان (Afghanistan-Pakistan Transit Trade Agreement (APTTA) توسط وزرای تجارت دو کشور امضا شد. این توافق‌نامه که ۵۸ ماده دارد، در دوران حاکمیت امارت اسلامی نیز اجرایی است. طبق این توافق‌نامه، هر دو کشور می‌توانند به خاک یکدیگر دسترسی داشته باشند و از آن برای تجارت ترانزیتی استفاده کنند. طبق این توافق‌نامه، افغانستان به سه بندر بزرگ پاکستان (کراچی، گوادر و قاسم) و دو کشور دیگر، چین از طریق سوست/تاشقرغان و هند از طریق گذرگاه واگه دسترسی ترانزیتی پیدا می‌کند. همچنین پاکستان می‌تواند از طریق اسلام‌قلعه و زرنج با ایران، از طریق حیرتان با ازبکستان، از طریق شیرخان با تاجیکستان و از طریق آقینه و تورغندی با ترکمنستان ارتباط ترانزیتی برقرار کند.²⁰ طبق این توافق‌نامه و یا به طور عملی، افغانستان عمدتاً از طریق تورخم به بندرهای کراچی و گوادر دسترسی پیدا می‌کند و پاکستان نیز برای دسترسی به آسیای مرکزی عمدتاً از مسیر تورخم بهره‌برداری می‌کند. بنابراین، اگر مسیر تورخم بسته باشد یا مشکلات درگیری‌ها در این مسیر افزایش یابد، مشکلات ترانزیتی میان دو کشور نیز افزایش می‌یابد که این به شدت بر وضعیت اقتصادی و روابط دو کشور تأثیر منفی خواهد گذاشت.

۳- ایجاد خسارات اقتصادی

بسته شدن دروازه تورخم تاجران هر دو کشور را با خسارات مالی سنگینی مواجه می‌کند که این خود تأثیر منفی بر وضعیت اقتصادی دو کشور دارد و به طور طبیعی روابط اقتصادی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در سال ۲۰۲۳ میلادی، به گفته سید ضیاءالحق سرداری، رئیس اتاق تجارت و صنعت مشترک پاکستان و افغانستان، به دلیل بسته شدن دروازه تورخم، ۶۰۰۰ تیلری و کامیون بزرگ در هر دو کشور متوقف شدند که میلیون‌ها دالر خسارت به همراه داشت. به گفته یوسف افریدی، رئیس اتاق تجارت خیبر پختونخواه، تا تاریخ ۲۱ فوریه ۲۰۲۵، بسته شدن این دروازه باعث شده پاکستان نزدیک به ۱۵ میلیون دالر خسارت ببیند. همچنین به گفته شاکرالله صافی، رئیس اجرایی اتاق تجارت ننگرهار، تاجران افغان به دلیل بسته شدن دروازه تورخم روزانه ۵۰۰ هزار دالر خسارت می‌بینند.²¹ یعنی در این ۲۰ روز، افغانستان نزدیک به ۱۰ میلیون دالر زیان دیده است و مجموعاً از بسته شدن این دروازه، ۲۵ میلیون دالر خسارت به هر دو طرف وارد شده است. وقوع این نوع خسارات اقتصادی می‌تواند به شدت روابط اقتصادی دو کشور را آسیب بزند.

نتیجه‌گیری

دروازه تورخم برای هر دو کشور پاکستان و افغانستان یک مسیر استراتژیک و بسیار مهم است. این مسیر از لحاظ ترانزیت، تجارت و درآمدهای گمرکی برای هر دو طرف اهمیت زیادی دارد. دروازه تورخم به دلیل نگرانی‌های امنیتی، ساخت تأسیسات نظامی و گاهی فشارهای وارد شده از سوی دولت پاکستان بسته شده است. بسته شدن این دروازه منجر به خسارات جانی و مالی برای هر دو طرف شده است، به طوری که در این ۲۰ روز اخیر، طرف پاکستانی حدود ۱۵ میلیون دالر و طرف افغانی نزدیک به ۱۰ میلیون دالر زیان مالی دیده‌اند. علاوه بر خسارات مالی، وقوع چنین اتفاقاتی در دروازه تورخم تأثیرات منفی بر روابط سیاسی دو کشور داشته است و هرگاه روابط سیاسی با یک کشور همسایه خراب می‌شود، این امر تأثیرات منفی بر وضعیت امنیتی و اقتصادی هر دو کشور می‌گذارد. به دلیل یک اصل شناخته‌شده در روابط بین‌الملل که می‌گوید: «تو نمی‌توانی جغرافیای خود و کشور همسایه‌ات را تغییر دهی، اما می‌توانی تعاملات و سیاست خود را تغییر دهی تا روابط بهتری با کشور همسایه‌ات برقرار کنی.» خلاصه اینکه بسته شدن دروازه تورخم به هیچ‌وجه به نفع هر دو طرف نیست، اگرچه اخیراً یک جرگه قومی بین دو طرف برگزار شده و آتش‌بس برقرار گردید، اما این جرگه هنوز تصمیمی برای بازگشایی دروازه اتخاذ نکرده است.

پیشنهادات

۱- روابط سیاسی با پاکستان به عنوان یکی از همسایگان مهم افغانستان باید با توجه به منافع ملی افغانستان تقویت شود؛ زیرا امنیت و ثبات هر دو کشور به روابط سیاسی خوب و نزدیک آنان بستگی دارد.

۲- دولت افغانستان باید پاکستان را قانع کند که یک افغانستان باثبات به نفع هر دو طرف است و خاک افغانستان هیچ‌گاه علیه آن‌ها استفاده نخواهد شد و همچنین پاکستان باید از رقابت با هند در افغانستان پرهیز کند.

۳- هر دو طرف باید هرچه زودتر دروازه تورخم را برای عبور و مرور باز کنند تا از یک سو از خسارات مالی و اقتصادی جلوگیری شود و از سوی دیگر مسافرانی که در این دروازه گیر مانده‌اند بتوانند به خانه‌های خود برگردند.

۴- همچنین در دو طرف دروازه تورخم قبایل پشتون قرار دارند که برای تجارت و کسب معاش خود از این دروازه استفاده می‌کنند، بنابراین هر دو دولت باید تلاش کنند تا مشکلات موجود در این دروازه را حل کرده و این قبایل بتوانند به تجارت خود ادامه دهند و مشکلات‌شان برطرف شود.

منابع

¹ Thousands of trucks stuck at Afghan-Pakistan border crossing, Al-Arabiya News, 21 February ,2023, Access link:

<https://english.alarabiya.net/News/world/2023/02/21/Thousands-of-trucks-stuck-at-Afghan-Pakistan-border-crossing>

² Pakistan, Afghanistan agrees to boost trade, lower border tensions, ALJAZEERA, 8 May 2023, Access link:

<https://www.aljazeera.com/news/2023/5/8/pakistan-afghanistan-agree-to-boost-trade-lower-border-tensions>

³ گهه‌یخ نیوز، تورخم دروازه په مشروط ډول د ترانزیت پرمخ تړل شوی، ۱۴۰۲ هـ.ل. کال د عقرب ۳۰مه، د

لاسرسی وړ لېنک: [تورخم دروازه په مشروط ډول د ترانزیت پرمخ تړل شوی - گهه‌یخ \(gaheez.af\)](http://gaheez.af)

⁴ Yenisafak, Pakistan, Afghanistan border forces agree to temporary ceasefire at key border crossing, 10 March 2025, Access link:

<https://www.yenisafak.com/en/news/pakistan-afghanistan-border-forces-agree-to-temporary-ceasefire-at-key-border-crossing-3699539>

⁵ Ido Gadi Raz, "Against all Expectations: Afghanistan-Pakistan Relations after the American Withdrawal", Electronic Journal of Social and Strategic Studies, 31 May, 2023, P. 8, Access link:

https://www.ejsss.net.in/uploads/172/14621_pdf.pdf

⁶ Muhammad Bilal Iftikhar Khan, Syed Waqas Haider Bukhari and Marriyam Siddique, "Pakistan IEA Relations, A Game Theory Perspective", journal of Social & Organizational Matters, Vol 1 No 1, 2022, P. 31, Access link:

https://www.researchgate.net/profile/Syed-Waqas-Bukhari/publication/373713256_Pakistan_IEA_Relations_A_Game_Theory_Perspective/links/66a100ab8be3067b4b154ce6/Pakistan-IEA-Relations-A-Game-Theory-Perspective.pdf

⁷ Syed Muhammad Abbas, "Afghanistan-Pakistan in a security Puzzle (Past, Present and Future)", Vienna International Institute for Middle East Studies, Nov 20, 2023, P. 19, Access link: <https://viimes.org/wp-content/uploads/2024/02/Final-Paper-on-Afghanistan-Pakistan-Security-Puzzle-16.01.2024.pdf>

⁸ Abid Hussain, "Taliban's ties with Pakistan fraying amid mounting security concerns", ALJAZEERA, 17 Aug 2023, Access link: <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/17/talibans-ties-with-pakistan-fraying-amid-mounting-security-concerns>

⁹ Sneha Swaminathan, Explained | Why is Pakistan asking 1.7 million Afghan nationals to leave its territory?, WIONEWS, 2 NOV, 2023, Access link: <https://www.wionews.com/south-asia/explained-why-is-pakistan-asking-17-million-afghan-nationals-to-leave-its-territory-654025>.

¹⁰ Abid Hussain, "Tensions high after Pakistan launches cross-border attacks into Afghanistan", Op. Cit.

¹¹ Ibid.

¹² Vito Morisco, "From Rebel Governance to Institutionalization? Prospects for the Taliban and Afghanistan", Op. Cit. P. 25.

¹³ Ibid.

¹⁴ Arsalan Bilal, Pakistan and the Afghan Taliban: Friends Becoming Foes, THE DIPLOMAT, April 28, 2023, Access link:

<https://thedi diplomat.com/2023/04/pakistan-and-the-afghan-taliban-friends-becoming-foes/>

¹⁵ Vito Morisco, "From Rebel Governance to Institutionalization? Prospects for the Taliban and Afghanistan", Austrian Institute for International Affairs, July 2023, P. 21, Access link:

[https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90184/ssoar-2023-morisco-From Rebel Governance to Institutionalization.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2023-morisco-From Rebel Governance to Institutionalization.pdf](https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/90184/ssoar-2023-morisco-From%20Rebel%20Governance%20to%20Institutionalization.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2023-morisco-From%20Rebel%20Governance%20to%20Institutionalization.pdf) and Amanullah Zarawar,

Naveedullah Alokzay and Hamad Shoukat, "Pakistan and the 2.0 Taliban (Islamic Emirate of Afghanistan) Regime New Scene", Cognizance Journal of Multidisciplinary Studies, Vol.4, Issue.8, August 2024, P. 252, Access link:

https://www.researchgate.net/profile/Amanullah-Zarawar/publication/383816752_Media_Freedom_and_Censorship_A_Comparative_Study_of_Media_Freedom_under_First_and_Second_20_Taliban_Regime/links/66e84c680463442fa851d75d/Media-Freedom-and-Censorship-A-

Comparative-Study-of-Media-Freedom-under-First-and-Second-20-Taliban-Regime.pdf

¹⁶ Amanullah Zarawar, Naveedullah Alokozay and Muhammad Numan, "A Comparative Analysis of Pakistan Relations with Afghan Taliban and with the Previous Afghan Government (2014 - 2021): Security Dilemma Perspectives, Research Journal of Social Sciences & Economics Review, Vol. 5, Issue 3, 2024 (July – September), P. 17, Access link:

<https://rjsser.org.pk/ojs/index.php/rjsser/article/view/696/387>

¹⁷ د احصايې او معلوماتو ملي اداره، د ۱۴۰۱ هـ.ل. کال د سوداګرۍ احصايې کالني، حمل ۱۴۰۲ هـ.ل.

کال، د لاسرسۍ وړ لېنک: <http://nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2023/08/thrade-statics-pashtow.pdf>

¹⁸ د احصايې او معلوماتو ملي اداره، د ۱۴۰۲ هـ.ل. کال د سوداګرۍ احصايې کالني، ۱۴۰۲ هـ.ل.

کال، د لاسرسۍ وړ لېنک: <http://nsia.gov.af/library>

¹⁹ Aljazeera, Pakistani and Afghan forces clash at vital border crossing, 3 Mar 2025, Access link: <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/3/pakistani-and-afghan-forces-clash-at-vital-border-crossing#:~:text=Afghanistan%E2%80%99s%20Ministry%20of%20Interior%20Affairs%20confirmed%20on%20Monday,disputing%20its%20neighbour%E2%80%99s%20construction%20of%20a%20new%20borde>

²⁰ Mohammad Zubair Khan. Pakistan-Afghanistan Trade: Political Economy Analysis, The Asia Foundation, Access link: https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2016/06/Political_Economy_Analysis_Dr_Khan.pdf

²¹ Aljazeera, Pakistani and Afghan forces clash at vital border crossing, Ibid.

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش های دقیق و بی طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنای پالیسی ها در افغانستان و منطقه فعالیت می کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: info@csrsaf.org

وب سایت: www.csrsaf.org

تماس: +93780618000

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

